

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckta motioner om sänkning av riksbankens diskonto samt om räntan som konjunkturpolitiskt medel, m. m.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 284 i första kammaren av herrar *Lager* och *Öhman* och nr 355 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.* har hemställts, att riksdagen i skrivelse till riksbanksfullmäktige föreslår fullmäktige att efter förhandlingar med regeringen vidtaga åtgärder i syfte att sänka riksbankens diskonto, förslagsvis från nu gällande fem till fyra procent.

I två andra inom riksdagen väckta likalydande motioner, nr 476 i första kammaren av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Mattsson* och nr 553 i andra kammaren av herr *Björkänge*, har föreslagits *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om att en undersökning verkställas av skäligheten av de utav banker *m. fl.* tillämpade marginalerna mellan inlånings- och utlåningsräntan i syfte att i möjlig mån nedbringa den stora skillnaden, *dels* att därvid även måtte beaktas i vilken mån bankernas utlåning till allmänheten kan röna inverkan av de likviditets- och kassakvoter som på grund av gällande bestämmelser tillämpas och de placeringar till lägre ränta som därvid ifrågakommer samt *dels ock* att riksdagen härvid även måtte uttala att åtgärder bör vidtagas *dels* genom en sänkning av riksbankens diskonto, *dels* genom förhandlingar med affärsbankerna för åvägabringande av sänkt ränta, särskilt på växlar och korta amorteringslån, icke underskridande en procent, och lättnader beträffande kreditrestriktionerna, som kan komma mindre företagare till del.

Vidare har i två inom riksdagen väckta, likalydande motioner, nr 287 i första kammaren av herr *Sundin* och nr 353 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* hemställts, att riksdagen måtte *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning med uppgift att analysera räntans roll som konjunkturpolitiskt medel samt dess betydelse för sparandet, *dels* ock i skrivelse till riksbanksfullmäktige i motionens syfte anhålla om snar omprövning av förutsättningarna för en penningpolitik med en lägre räntenivå på längre sikt.

Beträffande motiveringarna för dessa hemställanden hänvisas till *dels* motion II: 355 och I: 264, *dels* motion I: 476 samt *dels* motion II: 353.

Över motionerna har yttrande inhämtats från *fullmäktige i riksbanken*, som anfört följande.

I förevarande motioner yrkas bl. a. att riksdagen skall ta ett initiativ i syfte att åstadkomma en sänkning av riksbankens diskonto. Med anledning härav vill fullmäktige framhålla, att fullmäktige är helt ense med motionärerna därutinnan att riksbankens diskonto bör anpassas efter förändringarna i det ekonomiska läget. Huruvida förutsättningar finnes för en föränd-

ring av diskontot inom den närmaste framtiden, anser sig fullmäktige däremot inte böra yttra sig om. Det måste nämligen anses ligga i sakens natur att fullmäktige inte kan inlåta sig på konkreta förhandsdiskussioner rörande de diskontoförändringar som från tid till annan kan befinnas erforderliga. Även i fortsättningen måste det få ankomma på fullmäktige att själva bedöma den lämpliga tidpunkten för och innebörden av de beslut i räntepolitiskt avseende som med hänsyn till konjunktursituationens utveckling kan visa sig vara motiverade.

Vid sidan av nu berörda yrkanden aktualiseras i förevarande motioner även en del andra frågor. I motionerna I: 287 och II: 353 hemställes sålunda om en utredning rörande räntans roll som konjunkturpolitiskt medel samt om dess betydelse för sparandet. Yrkandet bör bedömas mot bakgrund av att dessa problem prövats av stabiliseringsutredningen, vars betänkande »Mål och medel i stabiliseringspolitiken» för närvarande är föremål för remissbehandling. Penning- och kreditpolitiken och den närstående statliga upplåningspolitiken behandlas relativt ingående i två av betänkandets kapitel. Utredningen framhåller särskilt sambandet mellan å ena sidan ränteförändringar och å den andra kontrollen genom marknadsoperationer och den statliga upplåningspolitiken av likviditetsläget och bankernas kreditkapacitet. Utredningen understryker även att statsmakterna med hänsyn till den samhälls-ekonomiska utvecklingen på längre sikt måste driva en aktiv räntepolitik. Det synes föga motiverat att efter det arbete som utförts av stabiliseringsutredningen, vari även ingick representanter för de politiska partierna och för de stora intresseorganisationerna, omedelbart föranstalta om en ny utredning.

Motionerna I: 476 och II: 553 innehåller bl. a. förslag om en undersökning av bankernas räntemarginaler, varvid också skulle beaktas i vilken mån räntevillkoren vid bankernas utlåning till allmänheten kan röna inverkan av de likviditetskvoter som tillämpas. Fullmäktige vill i denna fråga framhålla, att syftet med de av kreditpolitiska skäl införda likviditetskvoterna — kassakvoter är för närvarande inte i bruk — varit att öva inflytande på volymen av bankernas utlåning. Det kan vid genomförandet av en sådan politik inte undvikas, att den ibland även får effekter på bankernas räntemarginaler. Emellertid påverkas dessa marginaler även av en rad andra faktorer, och man kan bl. a. därför inte använda marginalförändringarna som ett kriterium på huruvida de kreditpolitiska åtgärderna varit ändamålsenliga eller ej. Vad gäller läget för dagen må erinras om att de under innevarande år införda nya inlåningsräkningarna med långa uppsägningstider torde komma att leda till en viss minskning av räntemarginalerna. Vid introduktionen av de nya räkningarna, som skedde i samråd med riksbanken, förutsattes nämligen, att någon kompensande höjning av utlåningsräntorna icke skulle komma i fråga. Vad vidare gäller effekten av kassa- och likviditetskvoter på bankernas utlåningsräntor kan sägas, att en effekt i höjande riktning väl kunde ha uppstått, om kvotkraven på det av motionärerna antydda sättet utnyttjats i kombination med strävanden att hålla nere avkastningen på de likvida tillgångarna, d. v. s. skattkammarväxlar, korta statsobligationer o. s. v. Några sådana strävanden har emellertid icke förekommit.

I de fyra sistnämnda motionerna ingår som ett viktigt led i argumentationen, att kreditåtstramningen och relativt höga räntor särskilt hårt drabbat småföretagarna, däribland jordbrukarna. Problemet har, närmast i fråga om andra mindre företagare än jordbrukare, berörts i 1960 års företagskreditutrednings betänkande. Utredningen anser erfarenheterna från 1950-talets kreditåtstramningar svårtolkade, men vill inte utesluta, att de mindre företagen i högre grad än de större fått revidera sina investeringsplaner till följd av uppkommande finansieringssvårigheter. I vad gäller jordbruket kan emel-

lertid pekas på att kapitaltillförseln via hypoteksbanken och jordbrukskassereörelsen visat en betydande ökning under de senaste åren. Den i detta sammanhang avgörande synpunkten är emellertid att de svårigheter, som eventuellt kan uppkomma för småföretagarna, inte kan få bli avgörande för utformningen av den allmänna kreditpolitiken. De kreditproblem, som här uppstår, synes böra lösas t. ex. genom institutionella förändringar, varigenom småföretagen beredes lättare tillgång till marknaden.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får fullmäktige avstyrka bifall till ifrågakvarande motioner.

Utskottet. Motioner med i huvudsak samma syfte som de förevarande väcktes vid föregående års riksdag men föranledde icke någon riksdagens åtgärd. Med erinran därom och med instämmande i de synpunkter som anförts i fullmäktiges skrivelse avstyrker utskottet bifall till motionerna. Till viss del är för övrigt de i motionerna I: 284 och II: 355 samt I: 476 och II: 553 framförda yrkandena tillgodosedda genom den sänkning av riksbankens diskonto som vidtogs den 5 april.

De av motionärerna gjorda yrkandena har föranlett fullmäktige till vissa principiella uttalanden, till vilka utskottet i detta sammanhang önskar anknyta.

Fullmäktige anför således bl. a.: »Huruvida förutsättningar finnes för en förändring av diskontot inom den närmaste framtiden, anser sig fullmäktige däremot inte böra yttra sig om. Det måste nämligen anses ligga i sakens natur att fullmäktige inte kan inlåta sig på konkreta förhandsdiskussioner rörande de diskontoförändringar som från tid till annan kan finnas erforderliga.» Utskottet ansluter sig helt till fullmäktiges uppfattning.

Åberopande det ovan anförda får utskottet hemställa, att

- 1) motionerna I: 284 och II: 355 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,
- 2) motionerna I: 476 och II: 553 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,
- 3) motionerna I: 287 och II: 353 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 maj 1962

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle*, Fahlander*, Schmidt, Aspling, Gustaf Henry Hansson, Nils Theodor Larsson*, Gorthon och Palm; samt

från andra kammaren: herrar Regnéll, Sköldin, Persson i Appuna, Boija, fru Renström-Ingenäs*, herrar Hansson i Önnarp, Hagnell* och Larsson i Umeå.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp vilka ansett, att utskottets utlåtande borde haft följande lydelse:

»Genom den sänkning av riksbankens diskonto, som vidtogs den 5 april, har kravet på en av konjunkturläget motiverad ränteanpassning delvis tillgodosetts. Den vida räntemarginal, som också gällt under de senaste åren, har vidare i viss utsträckning krympts samman genom att kreditinstituten beretts möjligheter att införa långfristiga inlåningsräkningar med högre räntesatser.

Utskottet finner det naturligt, att fullmäktige i riksbanken inte anser sig böra yttra sig om sin bedömning i fråga om möjligheterna för förändring av diskontot inom den närmaste framtiden. För utskottet är det dock angeläget att ge till känna sin uppfattning om den nuvarande räntepolitiken. De nu aktuella räntesatserna är enligt utskottets mening alltfjämt för höga i förhållande till konjunkturlägets krav. Det synes också vara skäl för bedömningen, att räntemarginalen bör kunna minskas ytterligare för främjande av sparande och investeringar.

Frågan om räntans roll som konjunkturpolitiskt medel har diskuterats principiellt särskilt i motionerna I: 287 och II: 353. I anledning härav vill utskottet framhålla betydelsen av att räntan användes på ett smidigt och konjunktur Anpassat sätt. Räntevapnets värde som konjunkturpolitiskt medel måste dock enligt utskottets uppfattning anses vara relativt ringa i nuvarande samhällsekonomi. Hela bostadsmarknaden kommer vid nuvarande politik i stort sett utanför effekten av en ränteförändring. Detsamma måste sägas om den offentliga verksamheten. Räntepolitiken får på grund av dessa förhållanden sin mest framträdande effekt inom den enskilda sektorn, där de mindre företagen med i regel svagare likviditet är särskilt känsliga. Mot bakgrunden härav vill utskottet understryka angelägenheten av att huvudvikten i den ekonomiska politiken lägges vid andra medel än räntan, främst vid finanspolitiken.

I de nyssnämnda motionerna förordas en särskild utredning med uppgift att analysera räntans roll som konjunkturpolitiskt medel liksom dess betydelse för sparandet. Såsom motionärerna framhållit har stabiliseringsutredningen behandlat bl. a. räntans roll i konjunkturpolitiken. Motionerna syftar emellertid till en fullständigare analys. I anslutning till vad ovan anförts vill utskottet som sin mening framhålla, att en mera ingående analys av räntans betydelse än vad stabiliseringsutredningen hade tillfälle att göra kan ha sin betydelse för utformningen av den ekonomiska politiken. För närvarande anser sig utskottet dock inte böra hemställa om åtgärder i syfte att få till stånd en sådan utredning.»